28. 4. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Společné jmění manželů a insolvenční řízení

Tím, že uzavřel s dlužníkem smlouvu o úvěru nebo smlouvu o půjčce, nevzniká věřiteli podle právní úpravy institutu společného jmění manželů v občanském zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2013 za trvání dlužníkova manželství žádná pohledávka vůči manželu dlužníka, i když závazek, který na sebe dlužník takovou smlouvou převzal, je závazkem, který tvoří společné jmění manželů ve smyslu § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák. To platí bez zřetele k tomu, zda vůči (obligačnímu) dlužníku byla pohledávka z takové smlouvy věřiteli již přiznána pravomocným a vykonatelným soudním rozhodnutím. Z titulu takto uzavřené smlouvy nemá věřitel žádnou pohledávku, kterou by mohl přihlásit do insolvenčního řízení vedeného na majetek manžela obligačního dlužníka.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015, sp. zn. 29 ICdo 32/2013

Rozsudkem ze dne 31. 7. 2012 Krajský soud v Ostravě (dále jen „insolvenční soud“):

1) Zamítl žalobu, kterou se žalobce (M. P. s. r. o.) domáhal vůči žalovaným (1/ insolvenční správkyni dlužnice A. H. a 2/ S., s. r. o.) určení, že má v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužnice pohledávku ve výši 677 403,29 Kč (bod I. výroku).

2) Určil (na základě vzájemné žaloby druhého žalovaného), že žalobce nemá v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužnice pohledávku ve výši 677 403,29 Kč (bod II. výroku).

3) Uložil žalobci zaplatit druhému žalovanému na náhradě nákladů řízení do tří dnů od právní moci rozsudku částku 17 177,60 Kč (bod III. výroku).

4) Rozhodl, že první žalovaná nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod IV. výroku).

Insolvenční soud dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

1) Smlouvy (8 smluv o úvěru a 1 smlouva o půjčce), které uzavřeli (jako věřitelé) právní předchůdci žalobce s manželem dlužnice bez souhlasu dlužnice, nejsou (relativně) neplatné podle ustanovení § 145 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“) (jak tvrdí žalobce).

2) Závěr ad 1/ však pro věc ani tak není právně významný. Věřitel se totiž nemůže domáhat plnění po manželu, který nebyl účastníkem smlouvy. V poměrech pasivní legitimace jednoho z manželů ve vztahu k závazkům vzniklým ze smluvních vztahů uzavřených „pouze“ druhým z manželů byl tento právní závěr potvrzen především rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005, uveřejněným pod číslem 24/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 24/2008“) (rozsudek je - stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže a vydaná v době od 1. 1. 2001 - dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu).

3) Závěry obsažené v R 24/2008 není důvod prolomit ani poukazem na specifickou povahu insolvenčního řízení. Z ustanovení § 262a odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), vyplývá, že výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z

manželů (což potvrzuje i R 24/2008). Zahrnutí společného majetku manželů do majetkové podstaty jednoho z nich při současném vyloučení možnosti věřitele přihlašovat do tohoto insolvenčního řízení pohledávky, které má pouze vůči druhému manželu, by se tedy mohlo jevit tak, že věřiteli je odejmuta (oproti mimoinsolvenčním poměrům) možnost domáhat se uspokojení pohledávky z tohoto majetku. S tím však insolvenční soud nesouhlasí.

4) Je-li v úpadku jen jeden z manželů, nejsou věřitelé druhého z nich nikterak dotčeni na svých právech tím, že majetek ve společném jmění manželů je využit k uspokojení věřitelů manžela, který je v úpadku. Věřitel, který nemá pohledávku po lhůtě splatnosti, totiž musí strpět uspokojení jiných pohledávek z majetku dlužníka. Pohledávka takového věřitele není zajištěna jakousi univerzální zástavou na majetku dlužníkova manžela, ať již na majetku výlučném či na majetku ve společném jmění manželů.

5) Jsou-li v úpadku oba manželé (jako v této věci, v níž insolvenční soud prohlásil konkurs na majetek manžela dlužnice), je třeba i při aplikaci ustanovení § 274 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), (které svým účelem míří jen na konkrétní vyjádření zásady, že jako první musí být uspokojeni věřitelé a teprve případný přebytek si mezi sebou mohou dělit manželé), respektovat zásadu poměrného uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení vyjádřenou v ustanovení § 1 písm. b) a v § 5 písm. a) insolvenčního zákona, což se projeví tím, že majetek ve společném jmění manželů (jeho nezajištěná část), se rozdělí mezi obě majetkové podstaty v poměru závazků jednotlivých manželů uspokojitelných z majetku ve společném jmění manželů.

6) Tímto způsobem je dosaženo respektování zásad insolvenčního řízení a není třeba připustit „křížové“ přihlašování pohledávek, které by naopak vedlo k naprosto nepřípustné situaci, kdy by z výlučného majetku dlužníka mohli být uspokojování i věřitelé pohledávek, u kterých není daný dlužník obligačním dlužníkem, ale má jen povinnost strpět jejich uspokojení z majetku ve společném jmění manželů, nikoliv ze svého majetku výlučného.

7) Přihlášené žalobcovy pohledávky tedy nejsou vůči dlužnici po právu pro nedostatek její pasivní legitimace.

K odvolání žalobce Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 12. 3. 2013:

1) Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

2) Uložil žalobci zaplatit první žalované na náhradě nákladů odvolacího řízení do tří dnů od právní moci rozsudku částku 1067 Kč (druhý výrok).

3) Uložil žalobci zaplatit druhému žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozsudku částku 15 143 Kč (třetí výrok).

Odvolací soud - vycházeje z ustanovení § 1 písm. a), § 165 odst. 1, § 166 odst. 1 insolvenčního zákona a z ustanovení § 262a odst. 1 o. s. ř. - dospěl po přezkoumání rozhodnutí insolvenčního soudu k následujícím závěrům.

1) Smlouvy uzavřené manželem dlužnice vskutku nejsou neplatné pro absenci podpisu dlužnice. Manžel dlužnice smlouvami nedisponoval s majetkem (aktivy) ve společném jmění manželů, ale zakládal jimi závazky, pročež nelze uvažovat o relativní neplatnosti smluv ve smyslu § 145 odst. 2 a 4 obč. zák. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 177/97, uveřejněný v příloze časopise Soudní judikatura číslo 3, ročník 1998, pod číslem 4 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2001, sp. zn. 33 Cdo 1079/99.

2) Není sporu o tom, že v nalézacím řízení nemůže žalobce vymoci pohledávku za manželem dlužnice vůči dlužnici samé (R 24/2008). Žalobce však namítá, že nebude-li jeho pohledávka uspokojována v insolvenčním řízení dlužnice, pak vzhledem modifikaci vypořádání předluženého společného jmění manželů zaniklého prohlášením konkursu na majetek jednoho z manželů (§ 274 insolvenčního zákona) a vzhledem k tomu, že konkurs na majetek dlužnice byl prohlášen jako první v pořadí, bude výrazně zkrácen v možnosti uspokojení pohledávky. Ve prospěch názoru, že pohledávka za manželem dlužnice může být uspokojena i v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužnice, argumentuje žalobce principem co nejvyššího a zásadně poměrného uspokojení věřitelů (§ 1 písm. a/ insolvenčního zákona), analogickou aplikací úpravy § 262a o. s. ř. a úpravou uspokojování zajištěných věřitelů, kteří nemají za dlužníkem obligační pohledávku (§ 166 věta druhá insolvenčního zákona).

3) Argumentace principem poměrného uspokojení věřitelů není případná, když žalobce přehlíží, že tato zásada se nevztahuje na všechny přihlášené věřitele, nýbrž jen na ty, jejichž pohledávky byly v insolvenčním řízení zjištěny (§ 201 insolvenčního zákona); přitom právě o tom je veden tento spor (žalobce sám tvrdí, že není věřitelem dlužnice a domáhá se toho, aby se na pohledávky za manželem dlužnice pohlíželo jako na pohledávky za dlužnicí pro účely jejich vydobytí ze společného jmění manželů).

4) Analogická aplikace § 262a o. s. ř. (prostřednictvím § 7 odst. 1 insolvenčního zákona) není v insolvenčním řízení možná, když insolvenční zákon obsahuje zvláštní úpravu uspokojování pohledávek přihlášených nezajištěných věřitelů (§ 165, § 306 insolvenčního zákona) a stanoví podmínky jejich zjištění (§ 201 insolvenčního zákona), včetně zdroje jejich uspokojování (§ 205 a násl. insolvenčního zákona). Navíc prohlášením konkursu na majetek jednoho z manželů zaniká jejich společné jmění (§ 268 odst. 1 insolvenčního zákona). Na tomto závěru nemůže nic změnit ani to, že věřitel pohledávek za tím z manželů, na jehož majetek byl prohlášen konkurs jako druhý v pořadí (je-li společné jmění manželů předluženo), má vzhledem k modifikaci pravidel pro vypořádání majetku (aktiv) společného jmění (§ 270 odst. 2, § 274 insolvenčního zákona) objektivně sníženu možnost upokojení svých pohledávek. Tato negativa lze vyloučit založením pasivní solidarity obou manželů (uzavřením smlouvy s oběma manželi), nikoliv tím, že by pohledávky bylo možno uspokojovat v insolvenčním řízení manžela, který není obligačním dlužníkem.

5) V úvahu nepřichází ani aplikace úpravy uspokojování zajištěných věřitelů, kteří nemají za dlužníkem obligační pohledávku (§ 166 věta druhá insolvenčního zákona). Nelze totiž dovozovat, že by žalobce měl za dlužnicí pohledávku z titulu „věcného práva“ jen proto, že kdyby nebylo rozhodnutí o úpadku a prohlášení konkursu, mohl by se při výkonu rozhodnutí uspokojit z majetku ve společném jmění manželů.

6) Princip formulovaný v R 24/2004 (že splnění závazku smluvně přijatého pouze jedním z manželů nelze vymáhat na druhém z manželů, přesto, že tento závazek náleží do společného jmění manželů) se plně uplatní i v insolvenčních poměrech. Postavení věřitele s pohledávkou za jedním z manželů, která je (coby závazek) součástí společného jmění manželů, se zjištěním úpadku a prohlášením konkursu na majetek druhého manžela (do jehož majetkové podstaty jsou zahrnuta aktiva společného jmění manželů) nemění tak, aby na něj bylo možno pohlížet jako na věřitele s pohledávkou vůči druhému manželu, obdobnou pohledávce z věcného práva.

7) K námitce, že uspokojování výlučných závazků jednoho z manželů z výlučného majetku druhého manžela lze zabránit oddělením výtěžku zpeněžení z majetku zaniklého společného jmění manželů a výlučného majetku druhého manžela, odvolací soud uvádí, že zásadní překážkou pro to, aby pohledávky žalobce mohly být v tomto řízení uspokojeny, je skutečnost, že žalobce není věřitelem dlužnice.

8) Předmětem tohoto řízení je určení pravosti pohledávky žalobce za dlužnicí (o které sám žalobce tvrdí, že ji nemá). Otázka vypořádání majetku a pasiv ve společném jmění dlužnice a jejího manžela, zaniklém k 26. srpnu 2011, přesahuje meze tohoto řízení, bude řešena samostatně a způsob vypořádání nelze předjímat (§ 270 a násl. insolvenčního zákona).

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce „v celém rozsahu“ dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena a kterou Vrchní soud v Praze a Vrchní soud v Olomouci rozhodují rozdílně.

Konkrétně dovolatel namítá, že oba soudy věc posoudily nesprávně (je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), jestliže uzavřely, že:

1) Dovolatelem přihlášené pohledávky nejsou po právu pro nedostatek pasivní věcné legitimace dlužnice.

2) Za závazky tvořící předmět společného jmění manželů dle § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák. odpovídá pouze ten z manželů, který je u těchto závazků obligačním dlužníkem (ač je tento závěr v příkrém rozporu s ustanovením § 145 odst. 3 a 4 obč. zák.).

Dovolatel proto požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

V rovině právního posouzení věci argumentuje dovolatel následovně:

1) Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu (R 24/2008) není možné aplikovat na přihlašování pohledávek vzniklých z obligačních vztahů manžela dlužníka, které náleží (coby závazky) do insolvenčních, respektive konkursních, řízení vedených na majetek druhého z manželů.

2) Věřitelé manžela dlužníka, který je v úpadku, „musí mít“ možnost přihlásit pohledávky do insolvenčního řízení (respektive do konkursního řízení) vedeného na (majetek) manžela jejich obligačního dlužníka a domáhat se v rámci tohoto řízení jejich uspokojení.

3) Insolvenční řízení není ve své podstatě řízením nalézacím, ale řízením sui generis, jehož smyslem je řešení úpadku dlužníka tak, aby došlo k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení věřitelů. Vzhledem k tomu, že smyslem insolvenčního řízení je uspokojování věřitelů, je třeba připustit analogickou aplikaci § 262a odst. 1 o. s. ř. a právo věřitelů přihlašovat do insolvenčního řízení nejen pohledávky za dlužníkem, který je v úpadku, ale také za manželem dlužníka (který je v úpadku), a to zejména vzhledem k tomu, že při řešení úpadku dlužníka konkursem je vždy postihován majetek ve společném jmění manželů.

4) Kdyby měl platit názor odvolacího soudu, že věřitelé jednoho z manželů, který je v úpadku, nemohou přihlásit pohledávky do insolvenčního (respektive konkursního) řízení vedeného na majetek druhého z manželů, pak by tito věřitelé byli zkráceni na svých právech.

5) Tímto omezením práv věřitelů obligačního dlužníka (jednoho z manželů) nutně musí dojít ke zvýhodnění věřitelů druhého z manželů ze závazků převzatých tímto druhým manželem (dlužníkem), které však nenáleží (dle § 143 odst. 1 písm. b/ obč. zák.) do společného jmění manželů. Tito věřitelé budou totiž v konkursu uspokojováni z výtěžku zpeněžení veškerého majetku ve společném jmění manželů, ačkoliv jejich pohledávky (respektive závazky jejich dlužníka /druhého manžela/) nenáleží

do společného jmění manželů. Míra jejich uspokojení tak bude podstatně vyšší než případná míra uspokojení věřitelů prvního manžela (dlužníka) ze závazků náležejících do společného jmění manželů, kteří budou zcela vyloučeni z možnosti uspokojit své pohledávky z majetku ve společném jmění manželů a budou zcela odkázáni pouze na výlučný majetek prvního manžela (dlužníka). Při předlužení společného jmění manželů (jako v této věci), tak budou (obligační) věřitelé prvního manžela (dlužníka) zásadním způsobem zkráceni na svých právech, což jednoznačně odporuje zásadám insolvenčního řízení. Správnost tohoto názoru dokládá usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 5. 2011.

6) Uplatnění principů R 24/2008 by vedlo k tomu, že by dlužník svým insolvenčním návrhem mohl neoprávněně zvýhodnit své věřitele před věřiteli svého manžela, neboť veškerý majetek ve společném jmění manželů by byl použit pouze pro účely uspokojení věřitelů tohoto dlužníka, a to i za situace, kdy před zahájením insolvenčního řízení již byl zahájen výkon rozhodnutí nebo byla nařízena exekuce k vymožení pohledávek věřitelů postihující majetek ve společném jmění manželů. Přitom v insolvenčním řízení platí (na rozdíl od výkonu rozhodnutí nebo exekuce prodejem movitých nebo nemovitých věcí nebo prodejem podniku, kde se věřitelé uspokojují podle pořadí přihlášení) princip poměrného uspokojení věřitelů.

7) Dovolatel nesouhlasí s názorem, že nelze připustit „křížové“ přihlašování pohledávek. Odpovídají-li oba manželé ze zákona společně a nerozdílně za závazky ve společném jmění manželů převzaté kterýmkoliv z nich, pak je to právě majetek ve společném jmění manželů, který primárně slouží k uspokojování závazků ve společném jmění manželů.

8) Dovolatel chápe, že dlužníkova majetková podstata může být tvořena nejen majetkem náležejícím do společného jmění manželů, ale také majetkem ve výlučném vlastnictví dlužníka, míní ale, že nic nebrání tomu, aby insolvenční správce odděleně evidoval výtěžek zpeněžení majetku ve společném jmění manželů a aby k uspokojování pohledávek věřitelů dlužníkova manžela použil pouze tuto část výtěžku zpeněžení. Jde o situaci obdobnou postavení zajištěného věřitele, jehož obligačním dlužníkem je třetí osoba. Dovolatel se nedomnívá, že by měl za dlužnicí (respektive za majetkovou podstatou dlužnice) pohledávku z titulu „věcného“ práva, má však za to, že „absolutní vyloučení“ možnosti věřitele přihlásit obligační pohledávku, kterou má vůči jednomu z manželů, do insolvenčního řízení vedeného na majetek druhého z manželů „je naprostým popřením institutu společného jmění manželů a nepřípustným vyloučením kogentního ustanovení § 145 odst. 3 obč. zák.“.

9) Nepřipuštění „křížového“ přihlašování pohledávek do insolvenčního řízení vedeného na majetek manžela obligačního dlužníka by vedlo nejen k diskriminaci věřitele, ale také k nerovnosti mezi manžely. Lze si (totiž) nepochybně představit, že jeden z manželů zadluží společné jmění manželů svými právními úkony ve značném rozsahu, druhý z manželů převezme závazky v nižším rozsahu, načež ten manžel, který zadlužil společné jmění manželů, podá bez souhlasu druhého manžela na sebe insolvenční návrh a soud následně prohlásí konkurs na jeho majetek. Insolvenční správce tohoto manžela zahrne veškerý majetek ve společném jmění manželů do majetkové podstaty tohoto manžela s tím, že společné jmění manželů je předluženo (§ 274 insolvenčního zákona), čímž se druhý manžel ocitne v situaci, kdy k uspokojení jeho závazků nebude vůbec použit majetek tvořící společné jmění manželů, o jehož nabytí se zasloužil. Tím bude porušen základní princip (rovného) vypořádání společného jmění manželů.

10/ Pohledávky, které dovolatel přihlásil do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice, jsou (vzhledem k § 143 odst. l písm. b/ obč. zák.) závazky náležejícími do společného jmění manželů H., k jejichž plnění jsou dle § 145 odst. 3 a 4 obč. zák. zavázáni oba manželé společně a nerozdílně.

11) I když společné jmění manželů zaniká ke dni prohlášení konkursu na majetek jednoho z nich, dokud nedojde k vypořádání společného jmění manželů některým ze způsobů předpokládaných občanským zákoníkem, mohou se věřitelé obou z manželů domáhat uspokojení svých pohledávek z veškerého majetku, který tvoří společné jmění manželů ke dni jeho zániku. Práva věřitelů nesmí být dotčena vypořádáním společného jmění manželů (ať již jde o vypořádání dohodou nebo rozhodnutím soudu). Dovolatel míní, že tato pravidla nemohou být modifikována ani v insolvenčním řízení (modifikace by vedla k diskriminaci části věřitelů).

12) Platí-li pravidlo uvedené v § 274 insolvenčního zákona, pak musí být připuštěno, aby v takovém případě věřitelé obou manželů přihlásili pohledávky do insolvenčního řízení. Jen tak lze naplnit pravidlo vyplývající z § 145 odst. 3 obč. zák. a neporušit základní zásady insolvenčního řízení uvedené v § 5 písm. a) a b) insolvenčního zákona.

První žalovaná ve vyjádření navrhuje dovolání odmítnout, případně zamítnout, majíc napadené rozhodnutí za správné. Důvod pro odmítnutí dovolání spatřuje v tom, že napadené rozhodnutí vychází z ustálené judikatury (R 24/2008), jež je uplatnitelná i ve specifických podmínkách insolvenčního řízení.

Druhý žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, maje napadené rozhodnutí za správné.

Nejvyšší soud dovolání žalobce zčásti odmítl, ve zbývajícím rozsahu dovolání žalobce zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

S přihlédnutím k době vydání napadeného rozhodnutí je pro dovolací řízení rozhodný občanský soudní řád ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sen. zn. 29 ICdo 33/2014, uveřejněné pod číslem 92/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Dlužnice v mezidobí změnila příjmení (na B.), což se promítlo i v jejím označení v záhlaví tohoto rozhodnutí.

Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností dovolání.

Dovolání nesměřuje proti žádnému z usnesení vypočtených v § 238a o. s. ř., takže zbývá určit, zda je přípustné podle § 237 o. s. ř.

I. K výrokům o nákladech řízení.

Dovolatel výslovně napadá rozsudek odvolacího soudu „v celém rozsahu“ tedy i v té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve výrocích o nákladech řízení, jakož i ohledně druhého a třetího výroku o nákladech odvolacího řízení.

Nejvyšší soud předesílá, že podle ustanovení § 237 o. s. ř. je dovolání přípustné též proti akcesorickým výrokům rozhodnutí odvolacího soudu, jímž se odvolací řízení končí, včetně výroků o nákladech řízení; k tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2013, sp. zn. 29 Cdo 1172/2013, uveřejněné pod číslem 80/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

V posuzované věci k těmto akcesorickým výrokům patří též shora specifikované výroky o nákladech řízení. I pro tyto akcesorické výroky ovšem platí omezení přípustnosti dovolání dle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. Toto ustanovení určuje, že dovolání podle § 237 není přípustné také proti

rozsudkům a usnesením, v nichž dovoláním napadeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, o pracovněprávní vztahy nebo o věci uvedené v § 120 odst. 2; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží (v intencích R 80/2013 přitom též platí, že výjimky z daného limitu se u výroků o nákladech řízení neuplatní).

Výroky o nákladech řízení bylo v souhrnu rozhodnuto ve vztahu k první žalované o částce 1067 Kč a ve vztahu ke druhému žalovanému o částce 32 320,60 Kč. Potud tedy dovolání směřuje proti těm výrokům rozsudku odvolacího soudu, jimiž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč (srov. i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2013, sen. zn. 29 ICdo 34/2013, uveřejněné pod číslem 5/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Dovolání navíc ve vztahu k výrokům o nákladech řízení neobsahuje žádnou způsobilou argumentaci (nezpochybňuje právní posouzení věci odvolacím soudem ve vztahu k těmto výrokům).

Nejvyšší soud proto dovolání v tomto rozsahu odmítl jako objektivně nepřípustné podle § 243c odst. 1 o. s. ř.

II. K potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé.

V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části prvního výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve výrocích o věci samé, je v dané věci přípustné (dle § 237 o. s. ř.), když dovoláním otevřené právní otázky v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly (v insolvenčních souvislostech ve vazbě na R 24/2008) beze zbytku vyřešeny.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

S přihlédnutím k době vydání dovoláním napadeného rozhodnutí je na danou věc uplatnitelný insolvenční zákon ve znění účinném do 31. 7. 2013 (tj. naposledy ve znění zákona č. 399/2012 Sb.).

Podle ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona (v rozhodném znění) pro insolvenční řízení a pro incidenční spory se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení.

Dle ustanovení § 262a odst. 1 o. s. ř. (ve znění účinném v době vydání napadeného rozhodnutí) výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství.

Dovolatel se dožaduje (analogické) aplikace ustanovení § 262a odst. 1 o. s. ř. na přihlášku jeho pohledávky do insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice (manželky dovolatelova obligačního dlužníka). V mezích této argumentace je namístě především prověření možnosti „přiměřené“ aplikace tohoto ustanovení ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona. K této otázce se přitom Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi již vyjádřil.

V usnesení ze dne 27. 6. 2013, sen. zn. 29 NSČR 50/2011, uveřejněném pod číslem 97/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 97/2013“), na něž v podrobnostech odkazuje a na jehož závěrech nevidí důvod cokoli měnit ani pro poměry dané věci, Nejvyšší soud uzavřel, že teoretická východiska jsou již mnoho let ustálena v tom, že mezery v úpadkové úpravě nelze nahrazovat přiměřenou aplikací práva exekučního, které je coby způsob individuálního prosazení práv dlužníkových věřitelů vybudováno na zcela jiných principech, než jsou ty, jimiž se řídí právo úpadkové. Ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona je tedy přiměřená aplikace ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí zcela vyloučena. Ustanovení exekučního práva jsou (přiměřeně) uplatnitelná v insolvenčním řízení, jen pokud na ně insolvenční zákon odkáže.

Na závěry obsažené v R 97/2013 navázal Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 22. 1. 2014, sen. zn. 29 ICdo 37/2012 (uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2015, pod číslem 46), v němž dále (výslovně) uzavřel, že aplikace ustanovení § 262a odst. 1 o. s. ř. je v insolvenčním řízení vyloučena.

Judikatorní závěry obsažené v těchto rozhodnutích Nejvyššího soudu činí argumentačně bezcenným dovolatelův odkaz na usnesení Vrchního soudu v Praze, které aplikaci ustanovení § 262a odst. 1 o. s. ř. v insolvenčním řízení (nesprávně) připouští.

Dovolání proto potud není důvodné (napadené rozhodnutí je v tomto ohledu souladné s označenou judikaturou Nejvyššího soudu).

Pro úplnost budiž řečeno, že s účinností od 1. 1. 2014, po novele insolvenčního zákona provedené zákonem č. 294/2013 Sb., je pravidlo formulované v R 97/2013 výslovně obsaženo v textu § 7 části věty za středníkem insolvenčního zákona.

Zbývá vypořádat se s mezemi aplikace R 24/2008.

Podle ustanovení § 145 obč. zák. závazky, které tvoří společné jmění manželů, plní oba manželé společně a nerozdílně (odstavec 3). Z právních úkonů týkajících se společného jmění manželů jsou oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně (odstavec 4).

V této podobě platilo citované ustanovení občanského zákoníku již v době uzavření smluv o úvěru a smlouvy o půjčce a do vydání napadeného rozhodnutí nedoznalo změn. Přitom jde o stejné znění, jež bylo vyloženo v R 24/2008.

Dle ustanovení § 5 insolvenčního zákona insolvenční řízení spočívá zejména na těchto zásadách: a) insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů; b) věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti; c) nestanoví-li tento zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce; d) věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže to dovoluje zákon.

Z R 24/2008 se rovněž podává, že předmětem výkladu byl závazek vzešlý ze smlouvy o úvěru, tedy ze smlouvy převážně typově shodné s těmi, z nichž dovolatel uplatňuje své nároky vůči dlužnici (8 smluv o úvěru) a srovnatelné se smlouvou, z níž dovolatel uplatňuje poslední část nároku vůči dlužnici (smlouva o půjčce). Přitom R 24/2008 (na něž Nejvyšší soud v podrobnostech odkazuje) obsahuje následující závěry:

1) Úpravou obsaženou v ustanovení § 145 odst. 3 obč. zák. nezamýšlel zákonodárce prolomit princip autonomie vůle smluvních stran v procesu vzniku závazků ze smluv a vnutit jim jako zákonný důsledek vzniku smlouvy prostřednictvím institutu společného jmění manželů jako další smluvní stranu i manžela smluvní strany.

2) Kdyby vskutku mělo platit, že každý individuální závazek založený jedním z manželů se stává společným závazkem manželů i v tom smyslu, že jeho splnění může být samostatně vynuceno jen vůči druhému manželu, pak by byla nadbytečná úprava, jež v § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák. hovoří i o závazcích, které vznikly oběma manželům společně. V pojetí kritizovaném výše by totiž každý závazek náležející do společného jmění manželů nasmlouvaný pouze jedním z manželů byl závazkem vzniklým oběma manželům společně.

3) Kromě toho by uvedené nutně vyvolalo problémy v exekučním řízení. Obecně totiž platí, že exekuce nařízená proti povinné fyzické osobě postihuje (logicky) nejen majetek ve společném jmění manželů, nýbrž i majetek ve výlučném vlastnictví povinné osoby. Vzhledem k tomu, že při nařízení exekuce není důvod zkoumat důvody vydání exekučního titulu (zde by jím byla vlastně jen existence společného jmění manželů s osobou, která svým jednáním závazek založila), v důsledku úpravy obsažené v § 44 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (nyní jde o § 44a odst. 1 exekučního řádu), by po doručení usnesení o nařízení exekuce byl blokován i výlučný majetek povinného jako manžela, vůči němuž byl exekuční titul vydán toliko v důsledku úpravy obsažené v § 145 odst. 3 obč. zák. Dopady interpretace kritizované výše by tedy přesáhly sféru majetkového společenství manželů, což úprava učiněná v rámci institutu tohoto majetkové společenství zjevně zamýšlet nemohla.

Tato argumentace pak v R 24/2008 vyústila v závěr, podle kterého splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů, nemůže věřitel v nalézacím řízení vymoci po druhém z těchto manželů.

V rozhodovací praxi Nejvyššího soudu jde o závěr judikatorně ustálený (též proto, že byl přijat rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, jímž jsou tříčlenné senáty Nejvyššího soudu povinny se řídit); srov. z poslední doby např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1388/2014, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2014, sp. zn. 22 Cdo 1931/2014.

Jinými slovy, tím, že uzavřel s dlužníkem smlouvu o úvěru nebo smlouvu o půjčce, nevznikla věřiteli podle právní úpravy institutu společného jmění manželů v občanském zákoníku (ve znění účinném do 31. 12. 2013) za trvání dlužníkova manželství žádná pohledávka vůči manželu dlužníka, i když závazek, který na sebe dlužník takovou smlouvou převzal, je závazkem, který tvoří společné jmění manželů ve smyslu § 143 odst. 1 písm. b) obč. zák. To platí bez zřetele k tomu, zda vůči (obligačnímu) dlužníku byla pohledávka z takové smlouvy věřiteli již přiznána pravomocným a vykonatelným soudním rozhodnutím. Z titulu takto uzavřené smlouvy nemá věřitel žádnou pohledávku, kterou by mohl přihlásit do insolvenčního řízení vedeném na majetek manžela obligačního dlužníka.

V poměrech upravených insolvenčním zákonem by důvod přijmout jiný (od závěru formulovaného pro mimoinsolvenční poměry v R 24/2008 odlišný) závěr (že věřitel má jen proto pohledávku i vůči manželu obligačního dlužníka), byl dán, jen kdyby určoval jinak insolvenční zákon. Žádné ustanovení insolvenčního zákona však důvod vykládat uvedenou problematiku jinak (než v R 24/2008) pro insolvenční poměry nezakládá.

Základní zásady insolvenčního zákona obsažené v § 5 insolvenčního zákona (dovolatel se dovolává těch, jež jsou uvedeny pod písmeny a/ a b/) oporou pro jiný výklad nejsou (dovolatel se mýlí, usuzuje-li jinak). Jejich uplatnění naopak podporuje závěry, k nimž dospěl v napadeném rozhodnutí odvolací soud.

Neměl-li dovolatel (ve světle závěrů plynoucích z R 24/2008) žádnou pohledávku vůči manželce obligačního dlužníka před zahájením insolvenčního řízení vedeného na její majetek, nestal se majitelem pohledávky, kterou by mohl (v době od zahájení insolvenčního řízení do uplynutí propadné lhůty učené rozhodnutím o úpadku) přihlásit do insolvenčního řízení vedeného na majetek manželky obligačního dlužníka, ani dnem zahájení insolvenčního řízení vedeného na majetek manželky obligačního dlužníka.

Promítnuto do poměrů zásady vyjádřené v § 5 písm. a) insolvenčního zákona lze říci, že žádný z účastníků onoho insolvenčního řízení nebyl (nemohl být) nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn tím, že v mezích popěrného režimu byl z možnosti uspokojit se z majetku dlužnice vyloučen někdo, kdo není jejím věřitelem.

Požadavek rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů (§ 5 písm. a/ insolvenčního zákona), stejně jako princip rovných možností věřitelů zásadně stejného nebo obdobného postavení (§ 5 písm. b/ insolvenčního zákona) pak platí pro skutečné věřitele (insolvenčního) dlužníka, nikoli pro osoby, jejichž pohledávka byla účinně popřena co do pravosti, protože ji vůči (insolvenčnímu) dlužníku neměly (nebyly jeho věřiteli).

V intencích zásady formulované v § 5 písm. c) insolvenčního zákona lze naopak říci, že věřitel, který neměl pohledávku vůči dlužnici před zahájením insolvenčního řízení, ji nemůže bez dalšího nabýt (v situaci, kdy mu insolvenční zákon takovou pohledávku nezakládá) jen zahájením insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužnice.

Z toho, jakými pravidly se řídí pro účely vedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce postih majetku manžela povinného, žádný závěr o existenci hmotněprávní pohledávky vůči manželu povinného neplyne. Neexistuje rovněž žádné univerzálně platné pravidlo, jež by věřiteli, jenž má exekuční titul vůči svému obligačnímu dlužníku, zakládalo právo žádat, aby v insolvenčním řízení vedeném na majetek třetí osoby platila stejná pravidla pro postih majetku takové osoby, jaká by takovému věřiteli náležela vůči třetí osobě v exekučním řízení vedeném na majetek jeho obligačního dlužníka (povinného). „Rovnost“, jíž se zde dovolatel dovolává, by ve skutečnosti byla jen „rovností“ uvnitř skupiny věřitelů s exekučními tituly, kteří ostatně (jak zmiňuje sám dovolatel poukazem na princip „priority“) ve vykonávacím (exekučním) řízení sami podléhají do značné míry nerovnému zacházení.

Dovolání tak ani potud není důvodné.

S odvolacím soudem lze souhlasit v tom, že výklad pravidel plynoucích z úpravy obsažené v § 274 insolvenčního zákona je již zbytečný, jelikož pro závěr, že přihlášená pohledávka byla důvodně popřena co do pravosti, postačuje již úsudek, že vůči dlužnici dovolatel žádnou pohledávku neměl a nemá.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243d písm. a/ o. s. ř.).

Výrok o nákladech dovolacího řízení se opírá o ustanovení § 243c odst. 3, § 142 odst. 1 a § 146 odst. 3 o. s. ř., když dovolání žalobce bylo odmítnuto a zamítnuto.

U první žalované nebyly zjištěny žádné prokazatelné náklady dovolacího řízení.

Druhému žalovanému vzniklo právo na náhradu účelně vynaložených nákladů dovolacího řízení, které v dané věci sestávají z odměny advokáta za jeden úkon právní služby (vyjádření k dovolání ze dne 4. 7. 2013) určené podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 31. 12, 2013.

Incidenční spor o popření (určení) pravosti pohledávky je sporem ve smyslu ustanovení § 9 odst. 4 písm. c) advokátního tarifu, u kterého se považuje za tarifní hodnotu částka 50 000 Kč. Tomu odpovídá (dle § 7 bodu 5. advokátního tarifu) mimosmluvní odměna ve výši 3 100 Kč. Spolu s náhradou hotových výdajů dle § 13 odst. 3 advokátního tarifu ve výši 300 Kč tak jde o částku 3 400 Kč. S náhradou za 21% daň z přidané hodnoty (srov. § 137 odst. 1 a 3 o. s. ř.) ve výši 714 Kč jde celkem o částku 4 114 Kč, kterou Nejvyšší soud přiznal druhému žalovanému k tíži žalobce.

JUDr. Roman Fiala,
místopředseda Nejvyššího soudu

Judikát byl publikován v rámci vydání EPRAVO.CZ Digital - únor 2016.

Nové číslo **EPRAVO.CZ Digital** si můžete stáhnout **ZDARMA na App Store, Google Play a Windows Store**, a to přímo z Vašeho tabletu či chytrého telefonu. Pokud máte již aplikaci staženou, postačí si stáhnout pouze nové vydání. Využít můžete také webový archiv starších čísel na adrese tablet.epravo.cz.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?
- Byznys a paragrafy, díl 25.: Započtení
- Zrušení bytového spoluvlastnictví včetně limitů soudní ingerence
- 2. díl ze série Pravidla a odpovědnost při provozování zimních sportů: Povinnosti provozovatele při závodech a trénincích: zabezpečení tratí a oddělení veřejného a sportovního provozu
- Protokol o předání díla jako podmínka zaplacení jeho ceny a k možné změně soudní praxe
- Rozsáhlá novela rodinného práva účinná od 1.1.2026
- Judikatura: smluvní sjednání prekluzivní lhůty je obecně platné (FIDIC)
- Civilněprávní prostředky ochrany při koupi falzifikátu
- Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů
- Konec zákonné koncentrace řízení? Návrh Nejvyššího soudu před Ústavním soudem

- Soudní poplatky v řízení o rozvodu manželství a úpravy poměrů k nezletilému dítěti po tzv. rozvodové novele